

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ VILNIAUS APSKRITIES VYRIAUSIAJĄ POLICIJOS KOMISARIATĄ

2021-06-08 Nr. 4D-2021/1-234
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2021 m. vasario 18 d. gavo X (toliau vadinama – Pareiškėjas) skundą (toliau vadinama – Skundas) dėl Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato (toliau vadinama ir – Vilniaus AVPK; VAVPK) pareigūnų galimai neproporcingai panaudotų suvaržymo priemonių bei VAVPK pateikto skundo netinkamo nagrinėjimo.

2. Skunde Pareiškėjas nurodė:

2.1. „2020 m. gruodžio 28 d. buvau užpultas laiptinėje nepažįstamų asmenų. Atvykusi policija mane išvežė į areštinę. Aiškinantis dėl sulaikymo aplinkybių, įvyko apsižodžiavimas. Pareigūnai, neišsiaiškinę situacijos, panaudojo elektrošoką, išvadino necenzūriniais žodžiais“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta);

2.2. „[20]19-12-04 metų teismo nutartimi man griežtai uždrausta naudoti elektrošoką. Taip pat gydančio gydytojo medicinos dokumentų išrašė [2020-06-26] teigiama: „Elektrošokas pacientui kategoriškai nenaudotinas [...]“. [...] Dauguma pareigūnų informuoti, kad man negalima naudoti elektrošoko, bet vis tiek naudoja [...]. Pareigūnai elektrošoką naudoja neišsiaiškinę situacijos“;

2.3. „Po elektrošoko man įvyko <...>. Pareigūnai iškvietė greitąją pagalbą ir iš areštinės be sąmonės buvau nuvežtas į Lazdynų ligoninę“;

2.4. „Nesutinku su pareigūnų teiginiais, kad gėriau keturias paras ir buvau sulaikytas gulintis ant suolo. Norėdami nuslėpti elektrošoko padarinius, lydėjo iki Lazdynų ligoninės ir gydytojams pateikė neteisingus faktus“;

2.5. „Dėl apiplėšimo, įvykusio 2020-12-28 pradėtas ikiteisminis tyrimas Nr. 01-1-00768-21. Rašiau skundą į VAVPK Imuniteto valdybą, prašydamas išaiškinti visas aplinkybes. [...] Tačiau nepavyko išsiaiškinti visų aplinkybių. Tyrimas atliekamas aplaidžiai.“

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo išnagrinėti jo Skundą.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2021-03-04 raštu Nr. 4D-2021/1-234/3D-600 kreipėsi į Vilniaus AVPK, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes.

Seimo kontrolierius 2021-03-16 gavo Vilniaus AVPK 2021-03-16 raštą Nr. 10-S-8594(1.46E-10), kuriame nurodoma:

4.1 „Vilniaus apskr. VPK Imuniteto valdybos Vidaus tyrimų skyriuje 2020-12-31 gautas X 2020-12-30 skundas (reg. Nr. 10-AP-10855) dėl Vilniaus apskr. VPK pareigūnų prieš jį panaudoto elektros impulsinio prietaiso. Atlikus informacijos patikslinimą dėl skunde nurodytų aplinkybių, X Vilniaus apskr. VPK Imuniteto valdybos 2021-01-15 raštu Nr. 10-S-1661(1.39E-10) „Dėl Jūsų skunde nurodytos informacijos patikrinimo“ informuotas apie skundo nagrinėjimo rezultatus.“

4.2. „2020-12-28 19.36 val. Policijos registruojamų įvykių registre užregistruotas pareigūno D. B. pranešimas apie tai, kad Vilniuje, <...>, jis (pranešėjas) negali pareiti namo, nes laiptinėje prie jo kabinėjasi X, grasina dujų balionėliu. Tuo pačiu metu gautas kitas pranešimas, kad Vilniuje, <...>, kaimynas peiliu sužalojo X nugarą, pareigūnų laukiama bendrabučio trečiame aukšte. Į įvykio vietą išsiųsti Vilniaus apskr. VPK Viešosios tvarkos valdybos Mobilios kuopos pareigūnai pristatė X į Vilniaus apskr. VPK Operatyvaus valdymo skyrių. X buvo akivaizdžiai neblaivus (nuo jo sklido alkoholio kvapas), tačiau nesugebėjo pasitikrinti girtumo, todėl, surašius administracinio sulaikymo protokolą, jis uždarytas į laikino sulaikymo patalpą.“

4.3. „2020-12-28 X nevykdė policijos pareigūno teisėtų reikalavimų, aktyviais veiksmais priešinosi, muistėsi, stumdėsi, bandė pasprukti iš laikino sulaikymo patalpos, todėl pareigūnas turėjo teisinį ir faktinį pagrindą prieš X panaudoti fizinę prievartą (elektros šoko įtaisą), vadovaudamasis Lietuvos Respublikos policijos įstatymu.“

4.4. „X, būdamas laikino sulaikymo patalpoje, pradėjo daužyti duris. Tai išgirdęs pareigūnas, atidaręs duris, bandė nuraminti asmenį, tačiau šis reikalavo jį išleisti. Pareigūnui paaiškinus, kad šiuo metu jis yra sulaikytas ir negali išeiti, X įspraudė koją į tarpdurį, neleidamas uždaryti durų. Į kelis perspėjimus nutraukti neteisėtus veiksmus X nereagavo. Į pagalbą atėjus kitam pareigūnui, bandyta X pasodinti, tačiau jis aktyviais veiksmais priešinosi, muistėsi, stumdėsi, paskui, būdamas agresyviai nusiteikęs, staigiai pajudėjo pareigūno link, norėdamas jį užpulti, todėl pareigūnas dėl savo ir kolegų saugumo panaudojo elektros impulsinį prietaisą „Taser X26“. Iššovus prietaiso adatas, jos įsmigo į X drabužius, nepasiekusios kūno paviršiaus, dėl to įtaisas nesuveikė, ir X bandė pasprukti. Patalpos yra filmuojamos, tačiau garsas neįrašomas. Vaizdo įrašuose užfiksuota, tik kaip X, atsistojęs nugarą į duris, rankomis atsirėmęs į sieną, spardė laikino sulaikymo patalpos duris, paskui atsisėdo ant suolo, tačiau greit pakilęs vėl ėmė intensyviai spardyti duris. Grumtynės su pareigūnais vyko koridoriuje, kuris nėra filmuojamas.“

4.5. „2017 m. X buvo pateikęs 2017-07-10 medicinos dokumentų išrašą, išduotą VšĮ Centro poliklinikos šeimos gydytojos. Dokumente pateikta rekomendacija „vengti streso ir nenaudoti elektrošoko“. Asmuo prašė su dokumento išrašu supažindinti policijos pareigūnus. Per Policijos dokumentų valdymo sistemą su šiuo išrašu buvo supažindinti dažniausiai su X susiduriantys Vilniaus apskr. VPK Operatyvaus valdymo skyriaus, Patrulių rinktinės ir Vilniaus miesto antrojo policijos komisariato pareigūnai. Užfiksuoti šią informaciją registruose nėra techninės galimybės. 2020-12-28 elektros impulsinį prietaisą panaudojęs Vilniaus apskr. VPK Kriminalinės policijos nusikalstamų veikų registravimo skyriaus pareigūnas X nepažįsta ir apie minėtą rekomendaciją nežinojo, o prietaisą panaudojo susiklosčius pavojingai situacijai dėl neadekvačių paties asmens veiksmų. Atkreiptinas dėmesys, kad atvykę greitosios medicinos pagalbos medikai X apžiūrėjo, tačiau jokių sužalojimų dėl elektros šoko įtaiso panaudojimo neaptiko. Po apžiūros X buvo išvežtas į Respublikinę Vilniaus universitetinę ligoninę dėl galimo apsinuodijimo alkoholiu.“

4.6. „X buvo įspėtas apie specialiųjų priemonių (elektros impulsinio prietaiso) panaudojimą, tačiau pateikti vaizdo įrašą nėra galimybės, nes veiksmas vyko nefilmuojamoje patalpoje.“

4.7. „Vilniaus apskr. VPK pareigūnų veiksmai dėl 2020-12-28 įvykio įvertinti atlikto informacijos patikslinimo metu ir 2021-01-15 surašytas Vilniaus apskr. VPK Imuniteto valdybos tarnybinis pranešimas Nr. 10-PR2-1502 „Dėl ROIK 0120000725835 ir X skunde nurodytų aplinkybių patikrinimo“.

Prie pateikto atsakymo pridedami papildomi dokumentai: Pareiškėjo 2020-12-30 skundas ir medicininių dokumentų išrašų kopijos; Vilniaus AVPK Imuniteto valdybos 2021-01-15 atsakymo

Nr. 10-S-1661 (1.39E-10) Pareiškėjui kopija; Vilniaus AVPK Imuniteto valdybos 2021-01-15 tarnybinio pranešimo dėl X skunde nurodytų aplinkybių patikrinimo kopija; Vilniaus AVPK Operatyvaus valdymo skyriaus 2017-07-17 tarnybinio pranešimo dėl X pateikto medicinos dokumento išrašo kopija.

5. Seimo kontrolierius 2021-05-20 raštu Nr. 4D-2021/1-234/3D-1317 kreipėsi į VšĮ Respublikinę Vilniaus universitetinę ligoninę (toliau vadinama ir – RVUL) bei 2021-05-20 raštu Nr. 4D-2021/1-234/3D-1318 – į VšĮ Greitosios medicinos pagalbos stotį (toliau vadinama ir – GMPS), prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes.

Seimo kontrolierius 2021-03-16 gavo RVUL bei GMPS atsakymus, kuriuose nurodyta:

„Greitosios medicinos pagalbos gydytoja nurodė, kad vyko į iškvietimą adresu <...>, pas Pareiškėją. Policijos pareigūnai informavo medikus, kad Pareiškėjas elgėsi agresyviai, trankėsi, daužėsi kameroje, todėl buvo *fiksuotas antrankiais*. Atvykus greitajai medicininei pagalbai „rastas gulintis ant suolo, nereaguojantis. Paciento sąmonė buvo sutrikusi. Pacientas gydytojui apžiūrint neatsimerkė, nekalbėjo, atsitraukė nuo skausminio dirgiklio. Įtarus <...>, pacientas pristatytas į RVUL Priėmimo skyrių.“

Tyrimui reikšmingi teisės aktai

6. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos:

3 *straipsnis* – „Niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmonišškai ar žeminant jo orumą elgiamasi, ar jis baudžiamas.“

7. Lietuvos Respublikos Konstitucijos:

21 *straipsnio 3 dalis* – „Draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes.“

8. Lietuvos Respublikos policijos įstatymo (toliau vadinama ir – Policijos įstatymas):

4 *straipsnis. Policijos veiklos principai* - [...], 2. Policijos veikla grindžiama profesinės etikos, pagarbos žmogaus teisėms, humanizmo, visuomenės moralės, teisėtumo, politinio neutralumo, veiklos viešumo ir konfidencialumo derinimo, tarnybinio pavaldumo, subsidiarumo, taip pat prievartos naudojimo tik būtinais atvejais ir jos panaudojimo proporcingumo principais.“

27 *straipsnis. Prievartos naudojimo sąlygos*

„1. Pareigūnas turi teisę panaudoti prievartą tik tarnybinio būtinumo atvejais ir tik tiek, kiek to reikia tarnybinėms pareigoms įvykdyti. Pareigūnas naudoti prievartą privalo adekvačiai esamoms aplinkybėms ir proporcingai esamam pavojui, atsižvelgdamas į konkrečią situaciją, teisės pažeidimo pobūdį, intensyvumą ir individualias pažeidėjo savybes. Fizinė prievarta naudojama tik tada, kai psichinė prievarta buvo neveiksminga arba kai bet koks delsimas kelia pavojų pareigūno ar kito asmens gyvybei ar sveikatai.

[...]

3. Fizinę prievartą pareigūnas turi teisę panaudoti šiais atvejais:

1) saugodamasis ar siekdamas apsaugoti kitus asmenis nuo gresiančio pavojaus gyvybei ar sveikatai;

2) kai asmenys vengia vykdyti pareigūnų reikalavimus ar nurodymus (siekdamas priversti asmenis paklusti), taip pat sulaikydamas asmenis (jeigu jie priešinasi); [...].“

9. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (VAĮ):

2 *straipsnis. Pagrindinės šio įstatymo sąvokos* – „2. **Administracinė procedūra** – pagal šį įstatymą viešojo administravimo subjekto atliekami privalomi veiksmai nagrinėjant skundą apie viešojo administravimo subjekto veiksmais, neveikimu ar administraciniais sprendimais galimai

padarytą asmens, nurodyto skunde, teisių ir teisėtų interesų pažeidimą ir priimant dėl to administracinės procedūros sprendimą. [...]12. **Skundas** – asmens kreipimasis į viešojo administravimo subjektą, kuriame tas asmuo nurodo, kad yra pažeistos jo ar kito asmens teisės ar teisėti interesai, ir prašo juos apginti.“

10. Tvarkos aprašo dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo, patvirtinto 2016-11-23 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1162:

4 *punktas* – „Pareigūnas, prieš panaudodamas specialiąsias priemones, privalo įvertinti asmens pasipriešinimo lygį, specialiųjų priemonių naudojimu siekiamą tikslą, kokio poveikio efektyvumo tikimasi panaudojus specialiąsias priemones, galimybes pasinaudoti specialiųjų priemonių sukeltu poveikiu, specialiųjų priemonių panaudojimo ir poveikio padarinius, savo atitraukimo, priedangos ir kitų specialiųjų priemonių panaudojimo galimybes, jeigu panaudotos specialiosios priemonės būtų nepakankamai veiksmingos“;

5 *punktas* – „Prieš naudodamas specialiąsias priemones, pareigūnas privalo: 5.1. paaiškinti asmeniui ar asmenims sulaikymo pagrindą, atsakomybę, kylančią už pareigūno teisėtų nurodymų ar reikalavimų nevykdymą; 5.2. įspėti apie ketinimą panaudoti specialiąsias priemones. [...]“

11. Policijos įstaigų operatyvaus valdymo padalinių darbo organizavimo instrukcijoje, patvirtintoje Lietuvos policijos generalinio komisaro 2010 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. 5-V-553, nustatyta:

„2. Pagrindinės instrukcijos sąvokos: Sulaikymo patalpa - specialiai įrengta patalpa, skirta nustatyta tvarka laikinai asmenims, pristatytiems į policijos įstaigą, uždaryti. Sulaikymo patalpos, atsižvelgiant į jų įrengimą, skirstomos į laikino ir ilgalaikio sulaikymo patalpas“;

„30. Budėtojas, ar kitas įgaliotas pamainos pareigūnas, aiškindamasis su pristatytu į operatyvaus valdymo padalinį asmeniu, privalo: [...] 30.6 užtikrinti nuolatinį šio asmens elgesio stebėjimą, kad būtų išvengta nepageidaujamų veiksmų (pvz., pamainos pareigūnų užpuolimo, savavališko pasišalinimo, susižalojimo ir pan.); [...] 46. uždaręs pristatytąjį į sulaikymo patalpas, įgaliotas asmuo privalo periodiškai stebėti jo elgesį, neleisti uždarytajam atlikti nepageidaujamų veiksmų.“

Tyrimui reikšminga teismų praktika

12. Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT): byloje *Bouyid prieš Belgiją* (2015 m. rugsėjo 28 d. sprendimas), *Znakovas prieš Lietuvą* (2019 m. lapkričio 19 d. sprendimas) pažymėjo, kad, asmens laisvės atėmimo atveju arba tiesiog jam susidūrus su teisėsaugos pareigūnais, bet koks fizinės jėgos panaudojimas, jei jis nėra griežtai būtinas dėl šio asmens elgesio, žemina žmogaus orumą ir iš esmės nėra suderinamas su Konvencijos 3 straipsnyje numatyta teise.

13. Lietuvos Respublikos teismų praktika

13.1. Konstitucinio Teismo 2007 m. liepos 5 d., 2009 m. kovo 27 d., 2010 m. vasario 3 d., 2011 m. sausio 6 d. nutarimai:

„Konstitucinis proporcingumo principas reiškia ir tai, kad įstatyme numatytos priemonės turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, kad šios priemonės turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir jos neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti“;

13.2. Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2010 m. birželio 29 d. nutarimas.

„Konstitucinio proporcingumo principo reikalavimas asmens teisių ir laisvių įstatymu neriboti labiau negu reikia teisėtiems ir visuomenei svarbiems tikslams pasiekti *inter alia* suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas

pakankamai individualizuoti asmens teisių ir laisvių apribojimus: ribojantis asmens teises ir laisves įstatymo nustatytas teisinis reguliavimas turi būti toks, kad sudarytų prielaidas kiek įmanoma įvertinti individualią kiekvieno asmens situaciją ir, atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes, atitinkamai individualizuoti konkrečias tam asmeniui taikytinas ribojančias jo teises priemones.“

14. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau vadinama ir – LVAT):

„2011 m. birželio 23 d. nutartyje A858-2457/2011 vertindamas policijos pareigūnų prievartos priemonių panaudojimo klausimą pažymėjo, kad pagal Policijos veiklos įstatymą ir Viešojo saugumo tarnybos įstatymą, būtent konkretus pareigūnas turi įvertinti situaciją, įskaitant ir priemonės panaudojimo individualumą, ir tokio panaudojimo proporcingumą. Taigi pareigūnai turi pareigą užtikrinti, kad prievartos panaudojimas bus teisėtas ir pagrįstas, įskaitant ir jo atitiktį proporcingumo principui. Prievartos priemonių naudojimas turi atitikti proporcingumo principą, t. y. prieš jas panaudojant turi būti įvertinama ir atsižvelgiama į konkrečią situaciją, teisės pažeidimo pobūdį, individualias pažeidėjo savybes, taip pat pasekmes, kurias gali sukelti konkrečios prievartos priemonės panaudojimas. Nors pagal nurodytas teisės normų nuostatas pareigūnai turi tam tikrą diskreciją pasirinkti konkrečias prievartos priemones konkrečiose situacijose, tokia diskrecija nėra neribota.“

Seimo kontrolierių darbo praktika

15. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos 2020 m. vasario 21 d. ataskaitoje Nr. NŽTI-2019/1-1 „Dėl esminių žmogaus teisių problemų, kylančių teisėsaugos pareigūnams savo veikloje taikant fizinę prievartą“ konstatuota:

4. Dėl pareigūnų fizinės prievartos naudojimą reglamentuojančių Lietuvos Respublikos teisės aktų atitikties tarptautiniams žmogaus teisių standartams.

[...]

Visuotinai pripažįstama, kad, atlikdami savo pareigas, teisėtvarkos pareigūnai turi gerbti ir ginti žmogaus orumą, visų žmonių teises. Atlikdami savo pareigas pareigūnai pirmiausia turi taikyti nesmurtines poveikio priemones, o fizinę prievartą panaudoti tik tada, kai nesmurtinės priemonės yra neveiksmingos ir fizinio poveikio priemonės neišvengiamai būtinos pareigoms atlikti. Teisėsaugos pareigūnai tarptautiniu lygiu skatinami prieš suimtuosius arba sulaikytuosius prievartos nenaudoti, išskyrus atvejus, kuomet tai būtina siekiant užtikrinti visuomenės ir (ar) asmens saugumą

[...]

Europos Komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurių, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (toliau – CPT) yra pažymėta, kad pareigūnai, naudodami specialiąsias priemones prieš asmenis, kurių laisvė yra apribota, turi paisyti būtinumo, proporcingumo, išankstinio perspėjimo apie ketinamas panaudoti fizinio poveikio priemones ir atsargumo principų. CPT yra konstatavęs, kad tokios specialiosios priemonės kaip elektros impulsiniai prietaisai gali būti panaudotos tik tuomet, kai kyla reali grėsmė asmenų saugumui ir sveikatai. Be to, fizinio poveikio priemonės turėtų būti naudojamos tik tuomet, kai kitos panaudotos švelnesnės poveikio priemonės, tokios kaip žodinis perspėjimas, pokalbis, įtikinėjimas, buvo neveiksmingos, arba tokiais atvejais, kai pareigūnas turi reaguoti nedelsdamas ir švelnesnėmis poveikio priemonėmis pasinaudoti objektyviai negali.

[...]

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) yra pažymėjęs, kad, asmens laisvės atėmimo atveju arba tiesiog jam susidūrus su teisėsaugos pareigūnais, bet koks fizinės prievartos panaudojimas, jeigu jis nėra griežtai būtinas dėl šio asmens elgesio, t. y. be jokių įrodymų, kad šis asmuo nepakluso pareigūnų nurodymams ir (arba) kėlė pavojų, žemina žmogaus orumą ir iš esmės prilygsta EŽTK 3 straipsniu draudžiamam kankinimui, nežmoniškam ar žeminančiam žmogaus orumą elgesiui arba baudimui.[...]

9.1. „[...] pareigūnams suteikta diskrecija atliekant pareigas naudoti prievartą nėra absoliuti. Pareigūnai fizinę prievartą prieš asmenis turi teisę naudoti tik išskirtiniais, teisės aktuose numatytais, atvejais, tik esant tam tikroms sąlygoms ir ne daugiau, nei reikia teisėtiems tikslams pasiekti, bei turi būti tinkamai parengti veikti situacijomis, susijusiomis su prievartos naudojimu“;

9.2. „Apibendrinant tai, kas įvardyta, darytina išvada, kad dėl techninių kliūčių ir kitų priežasčių pareigūnai vykdydami užduotis ne visada pasitelkia vaizdo fiksavimo priemones, todėl fizinės prievartos atvejai neretai būna neužfiksuojami. Seimo kontrolieriaus nuomone, tokia teisėsaugos pareigūnų praktika sudaro prielaidas žmogaus teisių pažeidimų rizikai.“

Tyrimo išvados

16. Pareiškėjas Skunde Seimo kontrolieriui nurodė, kad Vilniaus AVPK pareigūnai galimai nepagrįstai naudojo prieš jį elektros impulsinį prietaisą (elektrošoką), nuo kurio jį ištiko <...>. Pareiškėjas Skunde teigia, kad pareigūnai yra informuoti apie tai, kad prieš jį dėl sveikatos problemų griežtai draudžiama naudoti elektrošoką, tačiau į tai neatsižvelgia.

Be to, pareigūnai netinkamai išnagrinėjo Pareiškėjo skundą.

17. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje ne kartą konstatavo, kad konstitucinio proporcingumo principo reikalavimas asmens teisių ir laisvių įstatymu neriboti labiau, negu reikia teisėtiems ir visuomenei svarbiems tikslams pasiekti *inter alia* suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas pakankamai individualizuoti asmens teisių ir laisvių apribojimus: ribojantis asmens teises ir laisves įstatymo nustatytas teisinis reguliavimas turi būti toks, kad sudarytų prielaidas kiek įmanoma įvertinti individualią kiekvieno asmens situaciją ir, atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes, atitinkamai individualizuoti konkrečias tam asmeniui taikytinas ribojančias jo teises priemones.

Atkreiptinas dėmesys, kad proporcingumo principo svarba yra įtvirtinta ir policijos pareigūnų veikloje, t. y., Policijos įstatyme yra įtvirtinta, kad pareigūnai, vykdydami savo funkcijas, ***privalo vadovautis pagarbos žmogaus teisėms, humanizmo, proporcingumo principais*** (šios pažymos 7 punktas).

Kartu pažymėtina, kad policijos pareigūnų naudojimas savo teisėmis visais atvejais turi būti pagrįstas *konkrečiais* motyvais, *įvertinant individualiai* kiekvienai situacijai reikšmingas aplinkybes, nes, priešingu atveju, būtų sudarytos prielaidos peržengti teisės aktais jiems suteiktą įgaliojimų ribas.

18. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad 2020-12-28 nurodytu adresu buvo iškviesti Vilniaus AVPK pareigūnai. Jie pristatė Pareiškėją į Vilniaus AVPK Operatyvaus valdymo skyrių, kur jis buvo uždarytas į laikino sulaikymo patalpą. Pareigūnai informavo, kad Pareiškėjas, būdamas laikino sulaikymo patalpoje, pradėjo daužyti duris. Pareigūnui paaiškinus, kad Pareiškėjas yra sulaikytas ir negali išeiti, sulaikytasis įspraudė koją į tarpdurį, neleisdamas uždaryti durų. Į pagalbą pareigūnui atėjo jo kolega ir bandė sulaikytąjį pasodinti; kai to nepavyko padaryti, pareigūnas panaudojo fizinę prievartą – elektrošoko įtaisą.

Policijos pareigūnai iškviėdami GMP medikus, nurodė, kad Pareiškėjui bloga, ir jis reikalauja GMP. Atvykus GMP, policijos pareigūnai informavo medikus, kad Pareiškėjas elgėsi agresyviai, trunkėsi, daužėsi kameroje, todėl buvo *fiksuotas antrankiais, tačiau apie panaudotą elektrošoką medikų neinformavo. Atvykus GMPS darbuotojams, Pareiškėjas rastas gulintis ant suolo, nereaguojantis*. Kaip po apžiūros nustatė medikai, Pareiškėjo sąmonė buvo sutrikusi, gydytojui apžiūrint jis neatsimerkė, nekalbėjo, atsitraukė nuo skausminio dirgiklio. Įtarus <...>, pacientas pristatytas į RVUL Priėmimo skyrių.

19. Seimo kontrolierius, atlikęs tyrimą dėl esminių žmogaus teisių problemų, kylančių

teisėsaugos pareigūnams savo veikloje taikant fizinę prievartą, 2020 m. vasario 21 d. ataskaitoje yra pasisakęs, kad atlikdami savo pareigas *pareigūnai pirmiausia turi taikyti nesmurtines poveikio priemones*, o fizinę prievartą panaudoti tik tada, kai nesmurtinės priemonės yra neveiksmingos ir fizinio poveikio priemonės neišvengiamai būtinos pareigoms atlikti. Teisėsaugos pareigūnai tarptautiniu lygiu skatinami prieš suimtuosius arba sulaikytuosius prievartos nenaudoti, išskyrus atvejus, kuomet tai būtina siekiant užtikrinti visuomenės ir (ar) asmens saugumą.

EŽTT yra pažymėjęs, kad, asmens laisvės atėmimo atveju arba tiesiog jam susidūrus su teisėsaugos pareigūnais, bet koks fizinės jėgos panaudojimas, jei jis nėra griežtai būtinas dėl šio asmens elgesio, žemina žmogaus orumą ir iš esmės nėra suderinamas su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 3 straipsnyje numatyta teise.

Policijos įstatymo nuostatos nurodo, kad pareigūnas turi teisę panaudoti prievartą tik tarnybinio būtinumo atvejais ir tik tiek, kiek to reikia tarnybinėms pareigoms įvykdyti. Pareigūnas naudoti prievartą privalo *adekvačiai esamoms aplinkybėms ir proporcingai esamam pavojui*, atsižvelgdamas į konkrečią situaciją, teisės pažeidimo pobūdį, intensyvumą ir individualias pažeidėjo savybes. *Fizinė prievarta naudojama tik tada, kai psichinė prievarta buvo neveiksminga* arba kai bet koks delsimas kelia pavojų pareigūno ar kito asmens gyvybei ar sveikatai.

20. Nustatyta tvarka laikinai pristatyti į policijos įstaigą asmenys uždaromi specialiai įrengtoje patalpoje (laikino sulaikymo patalpoje). Įgaliotas pareigūnas, aiškindamasis su pristatytu į policijos įstaigą asmeniu, privalo užtikrinti šio asmens elgesio stebėjimą, kad būtų išvengta nepageidaujamų veiksmų (pvz., pamainos pareigūnų užpuolimo, savavališko pasišalinimo, susižalojimo ir pan.); uždaręs pristatytąjį į sulaikymo patalpą, įgaliotas asmuo privalo periodiškai stebėti jo elgesį, neleisti uždarytajam atlikti nepageidaujamų veiksmų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Pareiškėjas į Vilniaus apskr. VPK Operatyvaus valdymo skyrių buvo pristatytas ir uždarytas į sulaikymo patalpą dėl nedidelio pavojingumo teisės pažeidimo (nedidelio viešosios tvarkos pažeidimo). Iki jo pristatymo į Vilniaus VPK Operatyvaus valdymo skyrių, sulaikytas asmuo nebuvo agresyvus, nesipriešino ir niekam jokio pavojaus nekėlė.

Iš Skundo tyrimo aplinkybių paaiškėjo, kad Pareiškėjas, tik būdamas uždarytas į laikino sulaikymo kamerą, pradėjo daužyti duris. Pareigūnui paaiškinus, kad Pareiškėjas yra sulaikytas ir negali išeiti, X įspraudė koją į tarpdurį, neleidamas uždaryti durų. Į pagalbą pareigūnui atėjo jo kolega ir bandė sulaikytąjį pasodinti, tačiau Pareiškėjas nevykdė policijos pareigūno reikalavimų, bandė pasprukti iš laikino sulaikymo patalpos.

Šios nustatytos aplinkybės leidžia teigti, jog Pareiškėjas, būdamas uždarytas laikino sulaikymo kameroje, turėjo mažai galimybių iš jos pabėgti; be to, pareigūnai buvo dviese, o Pareiškėjas – nekoordinuotų judesių, neblavus.

Pažymėtina ir tai, kad policijos pareigūnai, atlikdami savo funkcijas, pristatant sulaikytus teisės pažeidėjus ir atliekant savo pareigas laikino sulaikymo patalpose, nuolat susiduria su neblaiviais asmenimis ir jų neadekvačiu elgesiu pareigūnų atžvilgiu, todėl ši situacija pareigūnams nebuvo nauja ir netikėta. Be to, nors policijos pareigūnai niekur nepateikia informacijos, tačiau GMPS medikus jie informavo, kad, Pareiškėjui būnant laikino sulaikymo kameroje, jis *buvo fiksuotas antrankiais*.

Seimo kontrolieriui Vilniaus AVPK nepateikė duomenų, kad policijos pareigūnai prieš Pareiškėją būtų naudoję kitokias, t. y. švelnesnes, prievartos priemones ir jų naudojimas nebūtų buvęs veiksmingas.

Seimo kontrolierius taip pat atkreipia dėmesį, į tai, kad dėl techninių kliūčių ir kitų priežasčių pareigūnai vykdydami užduotis ne visada pasitelkia vaizdo fiksavimo priemones, todėl fizinės prievartos atvejai neretai būna neužfiksuojami. Seimo kontrolieriaus nuomone, tokia teisėsaugos pareigūnų praktika sudaro prielaidas žmogaus teisių pažeidimų rizikai, taip pat apsunkina ir galimybes objektyviai nagrinėti skundus dėl galimai netinkamų pareigūnų veiksmų. Kaip ir šiuo nagrinėjamu atveju, pareigūnų veiksmai nebuvo užfiksuoti vaizdo stebėjimo priemonėmis.

EŽTT yra konstatavęs, kad elektrošoko panaudojimas prieš asmenį yra ypač sunkios formos netinkamas elgesys, galintis sukelti stiprų skausmą ir žiaurias kančias.

Pagal CPT standartus elektros iškrovos ginklai turėtų būti naudojami *tik tais atvejais, kai kyla reali ir tiesioginė grėsmė gyvybei ar kyla rimtų sužalojimų pavojus; šių ginklų naudojimas vien tam, kad būtų užtikrintas nurodymų laikymasis, yra nepriimtinas*. Be to, CPT rekomenduoja *vengti naudoti elektros iškrovos ginklus prieš pagyvenusius žmones dėl pastarųjų pažeidžiamumo, taip pat prieš apsvaigusius asmenis, nes dėl to jie gali dar labiau įsiaudrinti*.

Tyrimo metu nustatyta ir tai, kad 2017 m. Vilniaus AVPK Pareiškėjas buvo pateikęs medicinos dokumentų išrašą, kuriame yra nurodyta gydytojo rekomendacija prieš jį „nenaudoti elektrošoko dėl kylančių epilepsijos priepuolių“. Per policijos dokumentų valdymo sistemą su šiuo išrašu buvo supažindinti dažniausiai su X susiduriantys Vilniaus AVPK pareigūnai. Iš to galima spręsti, kad, nors pareigūnai ir buvo informuoti apie Pareiškėjo sveikatos problemas, tačiau, nepaisant to, panaudojo elektrošoko prietaisą. Nors pareigūnai ir teigia, kad elektrošokas negalėjo sukelti Pareiškėjui sveikatos problemų, nes įsmigo tik į drabužius, bet iškviesti GMPS medikai Pareiškėją rado gulintį ant suolo, nereaguojantį. Kaip po apžiūros nustatė medikai, Pareiškėjo sąmonė buvo sutrikusi, gydytojui apžiūrint jis neatsimerkė, nekalbėjo. Įtarus <...>, pacientas pristatytas į RVUL Priėmimo skyrių. Iš to galima daryti išvadą, kad Pareiškėjui akivaizdžiai pavojingai gyvybei buvo sutrikusi sveikata, jam esant visiškoje valstybės institucijos (šiuo atveju – Vilniaus AVPK) žinioje, galimai ir dėl panaudotų specialiųjų priemonių, kurių naudojimo Pareiškėjo atžvilgiu medikai kategoriškai nerekomenduoja.

Vertinant pareigūnų veiksmus šiuo konkrečiu atveju, kai prieš Pareiškėją panaudotas elektrošokas, pareigūnams žinant, kad gydytojai nerekomenduoja jo naudoti, kai jis jau buvo *fiksuotas antrankiais*, manytina, kad pareigūnai elgėsi neproporcingai esamam pavojui ir fizinė prievarta (elektrošokas) jo atžvilgiu buvo perteklinė. Be to, lieka neaišku, ar X buvo išpėtas apie specialiųjų priemonių (elektros impulsinio prietaiso) panaudojimą, nes veiksmas vyko nefilmuojamoje patalpoje.

21. Seimo kontrolierius atkreipia dėmesį, kad Pareiškėjo 2020-12-30 kreipimosi į Vilniaus AVPK pobūdis – skundas dėl neteisėtų / nepagrįstų policijos pareigūnų veiksmų, pažeidusių asmens teises – lemia, kad šiuo atveju turėjo būti taikomos VAĮ administracinės procedūros atlikimą reglamentuojančios nuostatos.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad, nors pareigūnai ir žinojo, jog Pareiškėjo atžvilgiu negalima taikyti elektrošoko, tačiau, Pareiškėjui 2020-12-31 pateikus skundą dėl pareigūnų veiksmų, skundo netyrė pagal VAĮ nustatytas procedūras, kartu nebuvo pradėtas ir tarnybinis patikrinimas. Vilniaus AVPK 2021-01-15 pateiktas atsakymas Pareiškėjui buvo tik informacinio pobūdžio pranešimas, kuriuo ne tik nebuvo išnagrinėtos visos su asmens galimai pažeistomis teisėmis susijusios aplinkybės, bet ir, nustatyta tvarka nepriėmus administracinio sprendimo, paneigta Pareiškėjo teisė ginti viešojo administravimo subjekto veiksmais galimai pažeistas savo teises.

Atsižvelgiant į tai, kas šiame punkte išdėstyta, darytina išvada, kad Pareiškėjo 2020-12-30 skundas dėl policijos pareigūnų veiksmų, galimai pažeidusių jo teises, nebuvo tinkamai išnagrinėtas, tuo pažeidžiant VAĮ nuostatų reikalavimus ir gero viešojo administravimo principus.

22. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Vilniaus AVPK pareigūnai, panaudodami Pareiškėjo atžvilgiu elektrošoką, nesivadovavo būtinumo, proporcingumo principu, nevertino asmens pasipriešinimo lygio bei kitų objektyvių aplinkybių, turinčių reikšmės skirti griežčiausių specialiųjų priemonių taikymą, neišnagrinėjo Pareiškėjo skundo pagal skundų nagrinėjimą reglamentuojančias procedūras, todėl Skundas dėl neproporcingai taikytos prievartos priemonės –elektros impulsinio prietaiso – Pareiškėjo atžvilgiu bei netinkamo skundo nagrinėjimo yra **pagrįstas**.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

23. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia:

X skundą dėl Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato pareigūnų veiksmų, neproporcingai panaudojant prievartos priemonę – elektros impulsinį prietaisą bei netinkamai išnaginėjus skundą, pripažinti **pagrįstu**.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

24. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 14 ir 17 punktais, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Policijos departamento generaliniam komisarui rekomenduoja:

24.1. atlikti tarnybinį patikrinimą ir įvertinti 2020-12-28 įvykio pareigūnų veiksmus dėl tikslingumo naudojant elektros impulsinį prietaisą X atžvilgiu;

24.2. imtis priemonių, kad ateityje pavaldžiuose Policijos departamentui padaliniuose policijos pareigūnai prievartos priemones naudotų vadovaudamiesi proporcingumo principu ir tik išimtinais atvejais, jeigu švelnesnės poveikio priemonės yra neveiksmingos;

24.3. pareigūnams atliekant užduotis, susijusias su galimu poreikiu panaudoti prievartos priemones, būtų užtikrintas savalaikis, tinkamas, efektyvus vaizdo fiksavimo priemonių naudojimas.

25. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato viršininkui rekomenduoja:

25.1. imtis priemonių, kad ateityje nagrinėjant asmenų skundus dėl viešojo administravimo subjekto veiksmais, neveikimu ar administraciniais sprendimais galima padaryto asmens teisių ir teisėtų interesų pažeidimo (kai tai nesusiję su procesiniais veiksmais ir sprendimais) būtų vadovaujama VAI nuostatomis, laikomasi gerojo viešojo administravimo principo ir kad rengiami atsakymai, kuriuose yra išdėstomi sprendimai, turėsiantys įtakos pareiškėjų teisėms ir pareigoms, būtų išsamūs, pagrįsti objektyviais duomenimis (faktais) bei teisės aktų normomis, visais atvejais būtų nurodyta šių atsakymų apskundimo tvarka.

25.2. imtis priemonių, kad ateityje policijos pareigūnai prievartos priemones naudotų laikydamiesi proporcingumo principu ir tik išimtinais atvejais, jeigu švelnesnės poveikio priemonės yra neveiksmingos;

25.3. pareigūnams atliekant užduotis, susijusias su galimu poreikiu panaudoti prievartos priemones, būtų užtikrintas savalaikis, tinkamas, efektyvus vaizdo fiksavimo priemonių naudojimas.

26. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnaginėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), **bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos**.

